

Українська література

Урок № 33.

Тема: Життя і творчість Остапа Вишні. Усмішка «Моя автобіографія» - гумористична розповідь письменника про свій життєвий шлях

Мета (формувати компетентності): *предметні:* ознайомити учнів із життям та творчістю Остапа Вишні, показати його місце в літературі 1920-х р., висвітлити традиції та новаторство у творчості; поглибити знання про гумор та сатиру; удосконалювати вміння визначати зміст та стилеві особливості усмішок; *ключові:* уміння пов'язувати події художніх творів із реальним життям і робити висновки на підставі спостережень над текстом твору; *комунікативну:* переконливо та толерантно відстоювати власні думки, працювати в парі, групі, ухвалювати спільні рішення; *інформаційну:* уміння знаходити потрібну інформацію для виконання навчальних завдань; *загальнокультурну:* усвідомлення гуманізму як основи світоглядних переконань розвиненої особистості, оптимізму і життєствердження як важливих духовних цінностей буття; усвідомлення краси природи, її благотворного впливу на людину, виховання в учнів любові до рідного слова, почуття гумору.

Обладнання: портрет письменника, видання творів, ілюстративні матеріали до біографії, документальний фільм «Із життя Остапа Вишні» (у головній ролі Б. Ступка), YouTube відео «Розстріляне відродження. Остап Вишня», аудіозапис твору «Моя автобіографія» (уривок).

Тип уроку: засвоєння нових знань і формування на їхній основі вмінь та навичок.

Хороший сміх — той сміх, що не ображає,

а виліковує, виховує людину, підвищує.

Господи, до чого просто все.

Остап Вишня

Треба любити людину більше, як самого себе.

Тоді тільки ти маєш право сміятися.

Остап Вишня

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ УЧНІВ

1. Вступне слово вчителя

Якою постає література 1920-х років? І перед нашою уявою з'являється шляхетний неокласик Максим Рильський, культуролог Микола Зеров, інтелектуал й психолог Валер'ян Підмогильний, романтики й лірики в прозі Микола Хвильовий та Юрій Яновський, сміливий експериментатор Михайль Семенко та Євген Плужник, віртуоз гри на «сонячних кларнетах» Павло Тичина. Це далеко не повний колективний портрет українських письменників початку ХХ століття, обличчя національної культури в непростий період її існування. Проте однією з провідних рис української ментальності завжди була здатність із гумором сприймати життєві негаразди, сатирично викривати суспільні вади. Хто ж продовжив традиції Степана Руданського, Леоніда Глібова, Івана Нечуя-Левицького, Івана Карпенка-Карого?

Зверніть увагу на портрет письменника, великого правдолюбця, поета за станом душі, який обрав своєю зброєю в боротьбі за людину сміх, — Павла Михайловича Губенка, котрий творив під псевдонімом Остап Вишня. Свій вибір він пояснював тим, що «плід вишні солодкий і смачний, але водночас терпкий і кислуватий, саме таким і повинен бути доброзичливий сміх, а при потребі кісточкою з вишні, затиснувши її у двох пучках, можна влучно стрільнути».

І Остап Вишня «стріляв» так влучно, що у 20-ті роки був надзвичайно популярним. Загальний наклад його творів сягнув семизначного числа. Протягом неповних десяти років вийшло близько 25 збірок «Вишневих усмішок» — сільські, кримські, закордонні, кооперативні... Він був «королем українського тиражу». За життя побачили світ понад 100 збірок. Він є основоположником українського гумору і сатири, а творчість — своєрідний і цікавий літопис героїчного шляху нашого народу. Багата і різноманітна жанрова і стильова палітра. У своїй творчості звертається до фейлетону і памфлету, до музичного гротеску і комедії, до гуморески, усмішки, оповідання та нарису, але скрізь присутній іронічно усміхнений автор у ролі мудрого, дотепного оповідача.

- Зверніть ще раз увагу на портрет письменника.

- Що найбільше привертає вашу увагу в зовнішності Остапа Вишні?

- Що можна сказати про таку людину? *(Легідна усмішка, мудрі очі, в них випромінюється добра й весела душа життєлюбця, гуманіста, бійця. Середнього росту, широкоплечий, сутулуватий. Чуйний, скромний, простий, доступний всім.)*

IV. СПРИЙНЯТТЯ ТА ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Інформаційний блок (лекція з елементами бесіди). Сторінка перша — біографічна

Народився Павло Михайлович Губенко на хуторі Чечва Зіньківського повіту на Полтавщині 13 листопада 1889 р. (тепер м. Грунь Охтирського району Сумської області в селянській родині. Батьки вміли читати та писати, знали чимало українських народних пісень, казок, дотепів, приповідок. Батько Михайло Кіндратович був чесною, працювитою людиною, мати Параска Олександрівна відзначалась гострим розумом і дотепним словом, знала багато приказок і висловів, щедро пересипала ними свою мову. Навіть у найтяжчому горі гумор не залишав її. Родина була велика, одначе дружна і працювита. Павло був другою дитиною. Свої спогади про дитинство, навчання, життя він висловив у творі «Моя автобіографія», у якому в гумористичному тоні автор розповідає про своє дитинство.

2. Робота над гуморескою «Моя автобіографія»

2.1. Прослуховування фрагмента аудіозапису твору

2.2. Бесіда «Коло думок»

- Що таке автобіографія? (*Автобіографія — один з видів ділових паперів, у якому особа власноруч у хронологічному порядку подає стислий опис свого життя та діяльності*)
- У якому стилі використовується цей документ? (*Офіційно-діловому стилі*)
- Чи можна вважати твір «Моя автобіографія» автобіографією? (*Це дійсно автобіографія, бо у творі присутні всі дані, властиві цьому документу: місце і дата народження, відомості про батьків, про освіту, захоплення, початок трудової діяльності та літературної творчості*)
- Тоді чим цей твір відмінний від документа? (*Усе створене такими коментарями, поясненнями та своєрідними «ліричними відступами», що до ділового паперу його ніяк не віднесеши*)
- Мабуть, ви звернули увагу на назву твору? (*Комічне починається вже із заголовка. Автобіографія, як засвідчують словники, — це написаний будь-ким самим опис власного життя. Тому слово «моя» зайве. Це налаштовує на якісь невідповідності, на комічний лад, використано лексичну помилку*)
- Зі скількох частин складається усмішка? (*3 частини*)
- Як розташовані події у творі «Моя автобіографія»? (*Хронологічно*)

2.3. Слово вчителя

«Моя автобіографія» за жанром — гумористичне оповідання, або гумореска. Композиція відповідає формі ділового паперу — автобіографії. Твір написаний протягом 15-16 березня 1927 р., надрукований у видавництві «Книгоспілка» того ж року. У «вступному» розділі автор розповідає про те, де й коли народився, про батьків та дідів. Другий і третій присвячені етапам навчання, формуванню світогляду майбутнього художника слова.

Гумореска скомпонована з невеликих розділів — «фресок». Автор «вихоплює» найяскравіші, найхарактерніші епізоди, події. Саркастично ставиться до літературознавчих та критичних публікацій, у яких ішлося про впливи, нахили, формування письменника: *«Головну роль у формації майбутнього письменника відіграє взагалі природа — картопля, коноплі, бур'яни»*. Мова героїв колоритна, жвава, а побут переданий за допомогою яскравих, найприкметніших деталей: *«Піди, подивись, Мелашко, чи не заснув там часом Павло? Та обережненько не налякай, щоб сорочки не закаляв. Хіба на них наперешся?!»*

Батьки хотіли усім дітям дати освіту, але це було нелегко. Вважалося великим щастям, коли дитині селянина чи робітника вдавалося здобути хоча б початкову освіту. Таке щастя випало й на долю маленького Павлуші. Сам письменник писав про це так.

2.4. Читацький практикум (зачитування уривків)

- Як письменник згадує навчання? (*Від слів «...Оддали мене в школу рано...» до слів «...А потім до університету вступив...»*)
- Зачитайте із усмішки «Моя автобіографія» хто був першим учителем учня? (*Іван Максимович — ходяча совість людська*)
- Уже в ранні роки Павло відзначався дуже веселою вдачею і великою охотою до читання. (*Від слів «...Книга, що найсильніше на мене враження справила...» до слів «...А решта книг читалося нічого собі...»*)
- Закінчив Зіньківську школу у 1903 р., яка давала право обійняти посаду поштово-телефонного чиновника. Мріяв стати вчителем. (*Уривок «Та куди мені в ті чиновники, коли мені тринадцятий минало...»*)
- Куди відвезла мати Павлуся? (*«...Приїхав додому. Порадилися, що його далі робити...»*)

Зробився фельдшером. Працював... Ця посада врятувала його від призову до армії під час Першої світової війни. При Українській Народній Республіці він завідував медико-санітарним управлінням Міністерства шляхів сполучень, але в кабінетах сидіти не любив. Губенко, ризикуючи життям, працював у санітарних потягах, заповнених тифозними хворими. Він допомагав людям не тільки ліками, але й смішними анекдотами, які сам складав і чудово розповідав. Та, як згадував письменник, він не збирався присвятити себе медицині. Тож, працюючи в лікарні, старанно «налягав» на самоосвіту, склав екстерном

екзамен за гімназію і в 1917 р. вступив до Київського університету; одначе скоро залишив навчання і повністю віддався журналістській і літературній праці.

3. Сторінка друга — письменницька

3.1. Перші кроки творчості

Здійснилися пророчі слова батька: *«Писатиме»*, — сказав якось батько; коли я, сидючи на підлозі, розводив рукою калюжу.

Остап Вишня — письменник, який у 20-х рр. ХХ ст. заохотив мільйонні маси до читання української літератури. У великому творчому доробку письменника представлені різноманітні жанри малої прози: усмішка, гумореска, фейлетон, автобіографічні оповідання. Остап Вишня увів в українську літературу й утвердив у ній новий різновид гумористичного оповідання, що його сам же й назвав усмішкою.

Тематичний цикл усмішок: сільські, мисливські, закордонні, київські, кримські. Як почалась письменницька діяльність? Перший твір Павла Губенка — *«Демократичні реформи Денікіна (Фейлетон. Матеріалом для конституції бути не може)»* — побачив світ за підписом «П. Грунський» у кам'янець-подільській газеті *«Народна воля»* 2 листопада 1919 р. Тут було надруковано ще кілька фейлетонів молодого письменника, а з квітня 1921 р., коли він став працівником республіканської газети *«Вісті ВУЦВК»*, розпочинається період його активної творчості і систематичних виступів у радянській пресі.

«Перекладав я, перекладав, а потім і думаю собі: «Чому я перекладаю, коли можу фейлетони писати! А потім — письменником можна бути. Он скільки письменників різних є, а я ще не письменник. Кваліфікації, — думаю собі, — у мене особливої немає, бухгалтерії не знаю, що я, — думаю собі, — буду робити?» Зробився я Остапом Вишнею і почав писати. І пишу собі...».

1922-й став роком могутнього і стрімкого злету Остапа Вишні в українській гумористиці. До кінця двадцятих він був уже автором 23 книг фейлетонів, гуморесок, нарисів, які за чотири роки перевидавалися 42 рази, а збірник антирелігійних фейлетонів *«Справи небесні»* витримав аж шість перевидань.

Гумористична мова Павла Губенка — по-народному соковита, колоритна, жива, дотепна, багата на свою простоту, вона максимально близька до звичної сільської і міської говірки. Водночас у ній збережені й канони класичної літератури: комізм і гра слів, жарти, афоризми, приповідки, натяки, каламбури. Щоб читати і до кінця розуміти його твори, люди вивчали українську мову.

А на початку 1920-х рр. його холостяцький будинок опромінила справжня усмішка — Варвара Олексіївна Маслюченко. Завзятий мисливець, рибалка і театрал уперше побачив майбутню дружину в ролі Жанни д'Арк у п'єсі Б. Шоу *«Свята Анна»*. Він був щасливим чоловіком, турботливим батьком дочки

Марійки. Крім того, Остап Вишня провадив велику літературно-громадську роботу: брав участь у діяльності літературних об'єднань «Плуг» і «Гарт», разом із В. Блакитним організував і редагував журнал «Червоний перець», увійшов до оргкомітету Спілки радянських письменників України і Всесоюзного оргкомітету. І це ще не весь перелік роботи письменника...

Прикладом у житті Остапа Вишні завжди був його улюблений поет Тарас Шевченко. Письменник наголошував, що Кобзар є виразником народних дум і прагнень, гордість і слава українського народу. У своєму щоденнику «Думи мої, думи мої» Павло Губенко писав: *«Т. Г. Шевченко! Досить було однієї людини, щоб урятувати цілий народ, цілу націю... це велике багатство нашого народу, коли одна людина підставляє свої могутні плечі за цілий народ! Який же він могутній, народ наш! Умирав уже, царі його додавлювали, а він узяв та й дав Шевченка! І ожив народ, і розцвів народ! Бо він — народ!»*

Остап Вишня часто відвідував сільську глибинку. На вечорах йому останньому надавали слово, берегли «на закуску», хоча естрадну «показуху» гуморист не любив.

На початку 30-х р. Остап Вишня був у зеніті слави. Якраз тоді почалися зміни в суспільстві. У пресі з'явилася перша «ластівка» — різко негативна оцінка творчості гумориста. Його критикували й раніше, він постійно був під наглядом державних органів. Почалося цькування української інтелігенції. Вишня потрапив під пильний нагляд лихих очей «друзів-письменників». Вони обвинувачували його в націоналізмі, «у пестуванні куркульської мови на противагу мові українського колгоспника і пролетаря».

За спогадами дочки Павла Михайловича, єдиним, хто виступив на захист батька, був Микола Хвильовий. Такою ж шляхетністю відзначався й сам Вишня. Коли 1931 р. заарештували М. Рильського, він, не боячись накликати на себе гнів НКВС, кинувся з Харкова до Києва на допомогу родині поета, а після звільнення забрав її на кілька тижнів до свого будинку. Самогубство Хвильового, який, не витримавши цькування, застрелився, Павло Михайлович сприйняв як жахливу життєву катастрофу. Близькі думали, що він збожеволів, — три дні з його кімнати доносилися волення й ридання чоловіка, який бився в істериці.

Павло Губенко працював у редакції газети «Селянська правда», виконуючи технічну роботу. Якось написав усмішку про комічні епізоди та курйози в редакційному житті. Колеги твір схвалили щирим сміхом і запропонували написати фейлетон.

«Почав писати. Іноді виходило, іноді не виходило. Згодом почало частіше «виходити», ніж «не виходити». Почало частіше братися за Гоголя, за Щедріна і за Чехова. Читав, думав: «Чому смішно? Звідки сміх? Дістав словники, збірники приказок... І прислухався. Прислухався і в трамваях, і в

базарах, і по ярмарках, і по поїздах, — чому сміються, чого так весело?.. І записував».

- Коли з'явився псевдонім Остап Вишня? (*Псевдонім Остап Вишня вперше з'явився 22 липня 1921 р. в «Селянській правді» під фейлетоном «Чудака, їй-богу!»*)

3.2. Періодизація творчості

Творчість Остапа Вишні можна умовно поділити на два періоди:

I — з 1921 по 1933 роки.

II — з 1944 до останніх днів життя.

У 1923 році з'явилося близько трьохсот творів на найрізноманітніші теми. Збірки усмішок — «Діти небесні» (1923), «Кому веселе, а кому й сумне», «Реп'яшки», «Вишневі усмішки сільські» (1924), «Вишневі усмішки кримські» (1925), «Вишневі усмішки кооперативні» (1927), «Вишневі усмішки закордонні» (1930).

Гуморист працює над перекладами творів російської та світової класики — М. Гоголя, А. Чехова, М. Твена. Остап Вишня продовжив літературні традиції С. Руданського, Л. Глібова, І. Нечуя-Левицького, І. Карпенка-Карого, В. Самійленка.

4. Сторінка третя — репресований письменник

Кажуть, що слава і нещастя ходять поряд. Коли говорити про Остапа Вишню, то на його долю випала велика слава і велика біда.

Настає страшний час наклепів, доносів, навішування ярликів і репресій. Під прицілом — українська інтелігенція, особливо письменники.

У 1930 році у пресі з'явилася стаття під свідомо образливим заголовком «Що таке Остап Вишня». У ній різко негативно оцінювався творчий доробок гумориста. Автора «Усмішок» шельмували за те, що його творчість нібито не відповідає сучасному ідеологічному спрямуванню. Письменник довго не може отямитися після звістки про самогубство М. Хвильового. А у грудні цього ж сумнозвісного 1933-го був заарештований і сам Остап Вишня. Він сидів у харківській тюрмі НКВС, з нього «вибили» зізнання про участь у контрреволюційному заколоті, засудили до розстрілу, а через рік вирок замінили десятима роками ув'язнення. Покарання відбував у сталінських таборах Ухти, Комі АРСР, на руднику Еджит-Кирта.

(Перегляд фрагмента документального фільму Ярослава Лунчака «Із життя Остапа Вишні», роль гумориста виконував заслужений артист України Богдан Ступка (письменник на допиті).)

Зміг вижити тільки завдяки стійкості характеру, життєвому оптимізму й почуттю гумору. А ще — завдяки підтримці дружини Варвари Олексіївни, яка зі своєю дочкою та сином В'ячиком від першого шлюбу поїхала за ним, оселилася неподалік (разом жити не дозволили), слала посилки й листи. Звільнили раптово (зазвичай строк постійно додавали), на початку 1944 року. Існує версія, що основним аргументом було підняти дух бійців на фронті гумористичними патріотичними творами, які міг би написати лише Остап Вишня. Так з'явилась гумореска «Зенітка» і почався новий етап у творчості письменника. *(Прочитати невеликий уривок із твору.)*

А реабілітували — тільки через одинадцять років, за рік до смерті.

На засланні Остап Вишня практично нічого не писав, крім щоденника. Відбувши 10-річне заслання, він повернувся до Москви. Треба було отримати документи, житло, пройти перевірку. Йшла війна. Київ був звільнений, житло письменника конфісковано, а сім'ю виселили за межі України. Його зустріли друзі-письменники: М. Бажан, М. Рильський, Ю. Смолич. Усіх мучило питання, чи буде Павло Губенко знову продовжувати літературну діяльність. Але відповідь була невтішна: «Хіба я тепер зумію?» Та попри все зміг.

Важливе місце в післявоєнній творчості Павла Губенка належить збірці «Мисливські усмішки». Після Великої Вітчизняної війни Остап Вишня — член редколегії й співробітник журналу «Перець», член правління Спілки письменників України.

Лише у 1955 році Остап Вишня був офіційно реабілітований судовими органами. До останніх своїх днів Павло Михайлович був непосидючим, енергійним і діяльним.

28 вересня 1956 р. невідомою смертю раптово обірвала життя Остапа Вишні. Письменник Леонід Ленч згадує: «В останній рік його мучила хвороба шлунка, але він багато працював у «Перці», перекладав, навіть на полювання виїхав. Поїздка була далекою, виснажливою. Повернувшись додому і перепочивши, він сів увечері в крісло перед телевізором. Сидів, дивився і раптом відчув себе недобре. Устав, випив ліки, але вони вже не допомогли. Через десять хвилин його не стало. Параліч серця!» У народі кажуть про таку смерть — смерть праведника.

З невимовною скорботою провів його осінній Київ на місце вічного спочинку — Байкове кладовище.

5. Виразне читання поезії В. Сосюри

Умер великий правдолюб,

Син українського народу,

Що так любив народ, свободу,

Й за те народові був люб.
Хай він упав із смертю в герці
В путі до світлої мети,
Та назавжди в народнім серці
Вишневим усмішкам цвісти.
Упала тінь на холод губ,
І серце проказало: годі!
Умер великий правдолюб,
Щоб вічно жити у народі.
Хай в'януть осені сади —
Не спинить час ходу залізну.
Ми ж будемо в труді завжди
Любить, як він любив Вітчизну.
Він жив, боровся не дарма,
Його продовжимо діла ми.
Немає Вишні, вже нема... Ні!
Вишня наш завжди із нами!

6. Сторінка четверта — жанрова своєрідність творів

Гумор — найкращий порадник у важкій ситуації і кращі ліки від усіх хвороб. Щедрий сміх над собою — помічник подвійний. Цією давньою мудрістю скористався Остап Вишня. Він був перший, хто проклав шлях українській сатирі та гумору за нових умов. Став родоначальником нового жанру — усмішки. Від звичайної гуморески усмішка відрізняється тонким ліризмом і чудовими описами природи.

6.1. Робота з підручником (опрацювання з теорії літератури — усмішка, гумореска, фейлетон)

- Хто з українських письменників також створив новий гумористичний жанр?
(С. Руданський, співомовки)

Визначити засоби комічного (встановити відповідність: термін та визначення на роздатковому матеріалі).

1 Гумор	А прихована насмішка над явищем чи особою
2 Сатира	Б критика недоліків, суперечностей
3 Іронія	В зле, в'їдливе висміювання серйозних вад у характерів персонажів, подій, явищах громадського або побутового життя
4 Сарказм	Г відображення смішного в життєвих ситуаціях і людських характерах

(1-Г, 2-Б, 3-А, 4-В)

- Які засоби комічного використав автор у творі «Моя автобіографія»?

6.2. Особливості гумору усмішки «Моя автобіографія»

- Багатства відтінків і барв комічного;
- по-народному соковита мова;
- мудрий, іронічно-усміхнений погляд оповідача на порушені проблеми.

6.3. Теорія літератури

Комічне — результат контрасту, розладу, протистояння прекрасного — потворному, низького — піднесеному, внутрішньої пустоти — зовнішньому вигляду, що претендує на значущість.

Форми комічного (узагальнення):

- гумор (*використання дотепності та гри слів*);
- сатира (*критика недоліків, суперечностей*);
- іронія (*прихований сміх, замаскований серйозною формою*);
- сарказм (*«зла іронія», що має руйнівну силу*).

6.4. Робота у зошитах

Усмішка — різновид гуморески, у якому поєднано жанрові особливості гумористичного оповідання, анекдоту, фейлетону. Характерними ознаками усмішки є іронічність, дотепність, ліризм.

Фейлетон — невеликий літературно-публіцистичний твір сатиричного, викривального жанру на злободенну тему.

Гумореска — невелика оповідь про якусь смішну пригоду чи рису характеру людини. Це синонім тих же усмішок.

Автобіографічне оповідання — опис власного життєвого шляху.

Сміх Вишні доброзичливий, а не злісний і образливий, і тому загальна тональність його гуморески — світла, сонячна. Комізм ситуації базується на контрасті. Твір вражає людяністю, щирістю.

V. ПІДСУМОК УРОКУ

1. «Коло ідей»

Пояснити епіграфи уроку.

2. Заповнити кластер «Особистість Остапа Вишні»

Вірність, патріотизм, любов до людей і природи, талант, стійкість.

3. Слово вчителя

Здається, немає жодної людини, яка б не читала чудових усмішок Остапа Вишні, запашних, ніжних, смішних і глибоко трагічних. «Читаючи Остапа Вишню, народ і усміхався, і повнився радістю, і печалився, і обурювався — багатьох і багатьох струн його душі торкалося вишнівське людяне, мудре, гостре й ніжне слово».

Головне ж, що отримує читач, ознайомившись із гуморесками, — це світлий, задушевний настрій, посмішку, а то й сміх від душі, бажання оберігати й примножувати багатства нашої матінки-природи: «Хороший сміх — той сміх, що не ображає, а виліковує, виховує людину, підвищує. Господи, до чого просто все» (*Остап Вишня*).

4. Інтерактивна вправа «Займи позицію»

Дати відповідь на запитання, аргументуючи свою думку.

- Які риси характеру Остапа Вишні вас вразили найбільше? (*Несхитність, вірність ідеалам простих людей, душевна щедрість, витривалість, мужність, емоційність*)

Усмішки письменника-гумориста дають нам впевненість, що якщо прикласти зусилля і здібності, можна досягти багато. Головне — не ставити нереальних цінностей. Мені здається, що своє життя О. Вишня, може, й несвідомо прожив за теорією природо відповідності Григорія Сковороди.

Отже, розмаїття художніх засобів, творення комічного свідчить про великий талант письменника-гумориста. Мова героїв колоритна, жвава, а побут переданий за допомогою яскравих, найприкметніших деталей.

Простота викладу і задушевний тон, несподівані висновки, характери героїв із національним підґрунтям усмішок Остапа Вишні викликали доброзичливий сміх, який не ображав людей, а змушував замислюватися, лікував, виховував. А тому твори ці були і є популярними в народі.

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Опрацювати матеріал підручника.

Вивчити теорію літератури.

Прочитати усмішку «Сом», «Письменники».